

Hvad er læring og hvad er *ikke* læring

© Sten Clod Poulsen, Slagelse, 2015, www.laeringiskolen.dk, version 150424. (Må citeres og bruges med angivelse af kilden).

Denne tekst kan bruges til at skelne mellem, hvilke aktiviteter i klassen, på skolen, udenfor skolen hhv. hjemme – der har mulighed for at medskabe læring hos elever og kursister. Jeg anlægger en restriktiv læringsopfattelse. Mange vil være uenige – nogle voldsomt uenige – andre vil se, at teksten er et hjælpemiddel til at afgøre hvornår noget er en læringsaktivitet. Dermed hjælper afgrænsningen af læring med at afgøre, *hvornår undervisningstid bliver brugt på direkte læringsfremmende aktiviteter* og hvornår den bliver brugt på alt muligt andet.

Hvad definerer ”en læringskonsulent”

En læringskonsulents kernekompetence må handle direkte om læring, hvilket for mig betyder læreprocessen som vejen frem til et læringsresultat. Andre elementer i læringsituationen er vigtige – faget, pædagogiske metoder, læringsmiljøet mv. – men det centrale mål for en læringskonsulent være en dybtgående forståelse af læring som proces og af læringsresultatet som produkt. Over de sidste to årtier har jeg udviklet et sådant lærings syn. Hensigten har været at udvikle en konkret, forståelig og afgrænset læringsforståelse fri for mystik og hyperkomplicerede referencerammer.

Hvad er læring? En psykologisk proces med et fagligt indhold

Denne tekst handler om de almene, boglige forskningsbaserede skolefag. Meningen med læring i de boglige fag er at få enkeltfaglige og tværfaglige kundskaber. For at optimere til en bedre læring må vi kunne analysere læreprocessen i sig selv – ikke kun fagligheden – så undervisningen kan formes ud fra den bedste psykologiske viden om læring, den mest brugbare læringsopfattelse.

Læring er i min forståelse en psykologisk proces på et hjernebiologisk grundlag med et fagligt indhold. Der er foregået vellykket læring, når eleven hhv. kursisten efter læreprocessen besidder fagkundskaber og kompetencer, som eleven hhv. kursisten ikke havde før læringen begyndte. Det særlige ved læring som proces er, at den er en tilegnelse af fagkundskaber, som er udviklet i kulturen før personen begyndte ”at lære”. Nogle fag – som fx matematik og fysik – i løbet af 2000 år.

Læring er således at tilegne sig disse fagkundskaber og kompetencer, som allerede eksisterer i kulturen, gennem en bevidst, villet og fremadskridende proces. Det er derfor lærerne allerede har disse fagkundskaber og kompetencer (de har *lært* dem) og meningen med en stor del af skolegangen er at eleverne tilegner sig mest muligt af lærernes fagkundskaber og kompetencer. Læring er dermed noget andet end udvikling (se senere afsnit her i teksten).

Som nævnt ovenfor kommer indholdet af læreprocessen fra den lange række af fagkundskaber af enhver art, som er udviklet af fagfolk gennem meget lange åremål. Heraf følger, at hvis ikke der på et bestemt område endnu eksisterer organiserede fagkundskaber tager andre psykologiske processer over: Undersøgelser, eksperimenter, forsøgen-sig-frem, iagttagelser – *forskning* - mv. Processer, som på væsentlige punkter er forskellig fra læring. Der er fx forskel på at skabe ny fysisk viden gennem forskning og at lære den fysik, som forskeren har skabt og som siden bliver omsat til undervisningsmaterialer og formidlet pædagogisk metodisk og fagdidaktisk. Her står jeg et andet sted end andre nutidige læringsforståelser, som efter min vurdering har naive forestillinger om at elever og kursister selv kan opbygge deres viden gennem egne læringsaktiviteter. Nej! Fagkundskaberne eksisterer *før* læringen.

Vi ved ikke nøjere hvornår det moderne menneske fik læringsberedskab, men menneskets læringskapacitet er genetisk bestemt og har altid været der. Ellers ville den ene generation ikke kunne transformere sin viden og kunnen til den næste generation, en kumulativ kulturudvikling ville ikke kunne foregå og hele det moderne samfund – og uddannelsessystemet – ville ikke have eksisteret. Læringen tager farve af kultur og vilkår, men er i min forståelse grundlæggende den samme proces i alle kulturer på jorden og den samme proces hos børn, unge og voksne.

Læring er en psykologisk proces på et hjernebiologisk grundlag med et fagligt indhold og de følgende tekster går ud fra disse tre faktorer.

Der må kunne skelnes mellem læring og ikke-læring

Alt er ikke læring. Ikke alle psykologiske processer er læring.

Hvis ikke der skelnes strikt mellem den psykologiske proces *læring* og *andre* psykologiske processer – kan læringsforståelsen aldrig blive så præcis og konkret at læreren direkte kan bruge den i klasseværelset. Hvis ikke man skelner, kan alt kaldes læring og dette er præcis et af hovedproblemerne i Danmark når lærerne arbejder for at skabe læringsresultater i skoler og uddannelsesinstitutioner. Når næsten alle psykologiske processer betragtes som læring bliver den egentlige læring i klasseværelset og læring i lektielæsningen presset til side. Dette har den direkte konsekvens, at en væsentlig del af den kostbare undervisningstid ikke bliver brugt på at skabe læring, men bliver brugt på andre processer.

Begrebet "læring" er i de senere årtier derfor i stigende grad gået i opløsning og er blevet en "flydende betegnelse", et udtryk, som tager mening efter omgivelserne. Så: Hvilke fænomener er *ikke* læring?

I den nedenstående figur er læring beskrevet i kontrast til en række andre processer. I det følgende gives mere detaljerede argumenter for de distinktioner, som ligger bag figuren.

Ad 1: Modning af psykologiske grundfunktioner: Denne modning er efter min forståelse primært men ikke fuldstændigt (miljøfaktorer,

ernæring) en biogenetisk bestemt proces. Fx at gå, at tale, at beherske hånd-øje motorik.

Ad 2: Udviklingsprocesser skriver jeg om i et følgende afsnit.

Ad 3: Dette at arbejde under almindelige arbejdsmarkedsforhold indebærer visse muligheder for læring, men kun hvis lederen eller medarbejderen har mulighed for at bremse arbejdet, skabe en afgrænsning, fred og ro og dermed skabe et *beskyttet læringsrum* for nogle minutter eller længere tid. I den tid arbejder de ikke eller med stærkt nedsat intensitet. Man glemmer ofte at arbejde er så opmærksomheds- og energikrævende at der ikke er overskydende energi til læring.

Ad 4: Socialt samvær hygge og trivsel. Det kan synes hårdt at jeg udgrænser så højt værdsatte samværsformer fra læring fordi det i meget brede kredse i folkeskolen er en doktrin, at børn skal trives, hygge sig og være glade for at kunne lære. Det er imidlertid aldrig blevet videnskabeligt bevist og historiens vidnesbyrd gør det yderst usandsynligt. Danmark fejrede triumfer som "læringsland" allerede i 1800-tallet, hvor mentaliteten var barsk og en række former for bl.a. fysisk afstraffelse blev praktiseret i folkeskolen og børnene ikke desto mindre lærte meget. Og fri mig for påstande om at jeg vil genindføre fysisk afstraffelse i folkeskolen.

Ad 5: Leg, underholdning og tidsfordriv: Det er sjovt at lege, men at lege vil sige at man med lyst udforsker brugsværdierne i noget man allerede kan. Det er ikke tilstrækkeligt at "lege noget igennem" for at sikre solide fagkundskaber. Efter min vurdering er det at narre børnene i folkeskolen, hvis man bilder dem ind at læring kan være en leg, være morsom, underholdende osv.

Ad 6: Eksperimenteren. Det er spændende at eksperimentere - jeg har set en del eksperimenter i folkeskoleundervisning i kemi, fysik, naturfag. Det bliver imidlertid kun til læring hvis den faglige pointe uddrages af eksperimentet - og ikke kun dukker op i klassens plenum: Nej, også som sikker langtidsviden hos den enkelte elev hhv. kursist.

Kun sådanne psykologiske processer er ”vellykket læring”, hvor en person tilegner sig en i kulturen eksisterende faglighed hhv. kompetence således, at den efter læringen er under viljens herredømme og kan mobiliseres når personen vil bruge den – til fortsat læring eller til praktisk arbejde. Efter vellykket læring kan personen noget nyt. Ellers er der ikke sket læring. Læring er bevidst at tilegne sig noget – en faglighed, en kompetence – som andre (f.eks. Læreren og fagfolk) allerede mestrer. Læring er en psykologisk proces og funktion, som er forskellig fra en række andre psykologiske processtyper. Begrebet ”læring” er i de senere årtier i stigende grad gået i opløsning og er blevet en ”flydende betegn”, et udtryk, som tager mening efter omgivelserne. Så: Hvilke fænomener er ikke læring?

Til højre angives i stikordsform en række psykologiske processer, som *ikke* er læring, men som har anden værdi. Herved anlægges en krævende og restriktiv læringsforståelse. Dette gøres for at undgå, at den vigtige læreproces sammenblandes med helt andre psykologiske processtyper.

Hvis de sammenblandes kan det ikke klargøres hvilke pædagogiske/fagdidaktiske metoder og undervisningsmidler, som netop fremmer en bestemt slags læring. Hvis de sammenblandes kan det ikke afgøres hvad der er *læringens* produkt, nemlig ”tilegnet faglighed hhv. kompetence”. Hvis de sammenblandes kan der ikke opstilles en ”konstruktionsmodel” for kompetence som muliggør målstyret udvikling af fagkundskaber hhv. kompetenceudvikling i undervisning og læring. Det er vigtigt at tydeliggøre forskelle mellem forskellige psykologiske processtyper, så vi kan værdsætte den enkelte processtypes særlige bidrag til vores liv.

NB: Elementer af læring kan optræde eller bevidst placeres i flere af de nævnte processer og omvendt..

1. Modning af psykologiske grundfunktioner
2. Personlighedsudvikling, kulturprofil-udvikling og habitusudvikling
3. Arbejde og samarbejde i sig selv
4. Socialt samvær, hygge, trivsel
5. Leg, underholdning & tidsfordriv
6. Fysisk bevægelse
7. Brug af computere
8. Eksperimenteren i sig selv
9. Ekskursioner og studierejser
10. Forskning, intuition og kreativitet
11. Nysgerrighed & opdagelser
12. Erfaringsforløb uden analytiske pointer
13. Udspørgning, dialog, samtale
14. Undervisning

Ad 7: Ekskursioner og studierejser. Om der reelt læres noget om fagkundskaber på studierejser? Det tror jeg ikke med mindre rejsen er yderst stramt struktureret. Hvorfor? Fordi læring tager tid - grundig læring tager rigtig lang tid. Den tid er ikke tilstede i arbejdsprocesser og den er ikke tilstede på studierejser og ekskursioner. Eleverne kan imidlertid skrive noter, de kan få undervisningsmaterialer af deres lærere, de kan tages fotos og videoer og lydoptagelser og efter hjemkomsten kan dette materiale sammen med deres (tilfældige) erindringer danne grundlag for læring: Dog kun hvis processen rent faktisk gennemføres med den nødvendige grundighed. Dette er ikke et argument imod studierejser og ekskursioner, som kan have mange andre værdifulde sider såsom det sociale samvær osv. osv.

Ad 8: Forskning. Læring og forskning er to forskellige processer. Læring er tilegnelse af noget, som allerede vides i kulturen. Det vides ikke mindst fordi kernefagene i folkeskolen alle er forskningsbaserede. Forskning er opdagelse af ny viden. Denne viden går ind i læreruddannelser og undervisningsmaterialer og - forhåbentlig noget af det - videre til eleverne og kursisterne. At forveksle forskerens videnskabelse med elevernes læreprocesser er en almindelig fejltagelse i vor tids læringstænkning i Danmark.

Ad 8: Intuition og kreativitet: Hvis der skal komme noget seriøst - brugbart, reelt nyt, ud af disse to processer forudsætter det omfattende kundskaber og kompetencer. Det man imidlertid *kan* gøre i skolen er at give eleverne erfaringer med selve den kreative og intuitive proces. Men det har kun læringsmæssig værdi hvis eleverne uddrager klare og væsentlige essenser - og kan huske dem, se nedenstående om erfaring - punkt 10.

Ad 9: Nysgerrighed: Nysgerrighed er værdifuld på mange måder. Jeg er selv særdeles nysgerrig mht. hvordan det er muligt at konstruere et meningsfuldt og præcist læringsbegreb. Men nysgerrighed er ikke i sig selv ensbetydende med læring. Hvis læring i skolen gøres afhængig af nysgerrighed vil alle de elever blive sorteret fra, som ikke kan se det interessante ved det faglige stof, som "de voksne" har bestemt at de skal lære og som derfor ikke kan aktivere deres nysgerrighed.

Ad 10: Erfaringsforløb: Oplevelser og erfaringer kan være utroligt spændende og medrivende. Men de garanterer ikke i sig selv læring af fagkundskaber og kompetencer med mindre eleven hhv. kursisten sammen med læreren og andre elever præcist udestillerer erfaringens eller oplevelsens faglige indhold - og lærer det grundigt.

Ad 11: Dialog, samtale osv. er værdifulde sociale kontaktformer. Om de fører til læring - ja det afhænger helt af, om der organiseres læring som del af samtalen. At dømmе ud fra det folk siger og det jeg selv har set i klasseværelser - foregår der i meget stort omfang samtaler uden læring.

Ad 12: Undervisning er ikke læring. Undervisning – pædagogik og fagdidaktik – er lærerens virksomhed. Læring er elevens virksomhed. De to processer skal meget gerne kobles tæt sammen, men det er ofte ikke tilfældet.

Jeg afslutter med den indledende tekst i figuren: Kun sådanne psykologiske processer er "vellykket læring", hvor en person tilegner sig en i kulturen eksisterende faglighed hhv. kompetence således, at den efter læringen er under viljens herredømme og kan mobiliseres når personen vil bruge den – til fortsat læring eller til praktisk arbejde. Efter vellykket læring kan personen noget nyt. Ellers er der ikke sket læring.

Læring og udvikling er forskellige processer, som påvirker hinanden

"Udvikling er i min forståelse noget ganske andet end læring. Eleven udvikler en personlighed, en social kontaktkultur, en kønsrolle, en kulturel og national profil. Sådanne "udviklingsprodukter" går langt dybere ind i personen end lærte fagkundskaber og kompetencer.

Bourdieu har fat i noget af denne udviklingsforståelse med hans begreb "habitus": En kropsligt indlejret automatik som styrer hvordan et ordentligt menneske handler i naturlige hverdagsituationer og fx viser en høflig adfærd. Der er tale om kropsliggjorte værdi- og normsystemer, som ikke på nogen måde uden videre kan ændres. Udvikling strukturerer det bevidste og ubevidste følelsesliv dybt inde og til dels udenom personens selverkendelse. Fundamentale motoriske

bevægelsesmønstre hører også til udvikling. Samt tillige et nøje selvoplevet unikt kendskab til den kontekst, hvori man er vokset og som giver ens liv mening.

Det er min opfattelse at så dybe psykologisk-kropslige dannelser ikke i noget væsentligt omfang påvirkes af læring. Heller ikke af skolemæssig læring. Således kan man ikke gennem en struktureret læreproces udvikle en anden personlighed, en anden social kontaktform, en andens kønsrolleprofil, eller en anden kulturel identitet med tilhørende specialkompetencer.

Derfor, af præcis denne årsag, er integration af flygtninge og indvandrere ikke noget, som kan sættes på en læringsformel, hvilket de danske erfaringer efter min vurdering også tydeligt viser.

Betyder dette, at personligheden og de andre ovennævnte udviklingselementer ikke kan ændres. Som vi ved: Nej! Hvorfor? Fordi der kan ske en ny, en videregående udvikling. Den kan blot ikke programmeres. Den kan ikke designes gennem et træningsprogram fordi udviklingsprocessen er en totalproces, der omfatter bevidste, ubevidste og kropslige lag i personen og som ingen kan forudsige resultatet af at sætte i bevægelse. Jeg har her en årrækkes deltagelse i sociale personlighedsudviklende forløb at tale ud fra .

Når man derfor i folkeskolen lægger op til at en af folkeskolens opgaver er at skabe personlig og social udvikling hos eleverne tror jeg ikke det er muligt. Man kan undervise i den rette adfærd, man kan have dybe dialoger om mobning og brug af sociale medier. Men hvordan det enkelte barn helhedsmæssigt bearbejder sådanne input fra skolens side står og falder altid med barnets samlede livsverden. Hvad der end sker i skolen bliver det sigtet gennem hverdagslivets og familielivets vigtigste kerner og familiens kulturelle tilhørsforhold.

Min samlede konklusion på dette punkt er derfor at "udvikling" undslipper enhver undervisningsmæssig bestræbelse.

Jamen kan man slet ikke nå frem til at ændre sig selv? Kan læreren ikke nå frem til fx en langt bedre kontaktform over for eleverne? Jo. Men ikke ved at deltage i strukturerede undervisningsforløb. Kun ved at

sætte sig selv fuldt og helt på spil. Jo dybere et reaktionsmønster ligger hos en, desto mere må man personligt risikere for at ændre det. Og en sådan proces går også langt ud over seminarieuddannelsen og senere efteruddannelse.

Læring af fagkundskaber og kompetencer derimod. Det kan vi strukturere. Det ved vi meget om, hvordan vi frembringer.